

مروری بر وصف مخاصمه از منظر حقوق بین‌الملل با نگاهی به جنگ اخیر بین حماس و اسرائیل

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۵

کد مقاله: ۲۳۹۴۹

زهرا سندالی^{*}

چکیده

پژوهش حاضر با هدف مروری بر وصف مخاصمه از منظر حقوق بین‌الملل با نگاهی به جنگ اخیر بین حماس و اسرائیل انجام گرفت. پروژه حاضر در زمره تحقیقات تحلیلی و توصیفی قرار می‌گیرد و نگارش کاربردی دارد. به منظور بازیابی مطالعات انجام شده که در فاصله زمانی ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۳ به زبان فارسی و انگلیسی منتشر شده‌بود، بانک‌های اطلاعاتی ScienceDirect, Springer, PubMed, ProQuest, SAGE, SID، سیولیکا، ایرانداک؛ جست‌وجو گردید. کلید واژه‌های استفاده شده شامل "مخاصمات، انواع مخاصمه، احکام مخاصمه، حقوق مخاصمه، مخاصمه غزه و اسرائیل، جنگ حماس و صهیونیست، مشخصات ژئوتوپیک غزه، نقض حقوق بشر در مخاصمه" بود. به طور کلی از بین چندین مقاله جست‌وجو شده حدود ۵۵ مقاله معیارهای ورود به پژوهش حاضر را داشتند و مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج بررسی حاکی از آن بود که جنگ اخیر بین غزه و رژیم صهیونیستی نقض کامل حقوق بشر بوده و سازمان ملل نقش انفعالی ایفا کرده‌است. این جنگ نقطه عطف تاریخ است. جنگی تمام‌عیار میان متجاوز و مدافع، اشغال‌گر و آواره، ظالم و مظلوم، حق و باطل، فترت پاک انسان و عطش کشتار، اما این تقابل به فضل الهی ثمره شیرینی هم خواهد داشت و آن بیداری مجدد فطرت انسان و حیات دوباره جوامع بر حول محور انسانیت و ایمان.

واژگان کلیدی: مخاصمه، حقوق بین‌الملل، غزه، حماس، اسرائیل

۱- مقدمه

تجربه تاریخی مخصوصاً فضای حاکم بر جهان معاصر، بیانگر این است که جوامع بشری را از رویارویی با درگیری‌های مسلحانه گریزی نیست و وقوع چنین پدیده تلخ و شومی، واقعیت اجتناب ناپذیر دنیای امروزی است. (کنعانی و همکاران، ۲۰۰۸). یکی از اصول مهم و بنیادین حقوق بشردوستانه بین‌المللی و آموزه‌های اسلامی، به ویژه فقه امامیه، اصل تفکیک بین نظامیان و غیرنظامیان در مخاصمات مسلحانه است که بر اساس آن، هدف قرار دادن غیرنظامیان ممنوع گردیده است (فیروزی، ۱۳۹۴). امروزه، جامعه جهانی با توانایی گروه‌های مسلح غیر دولتی فراملی در برنامه ریزی و کشتن انسان‌ها به تعداد زیاد آشنا و متوجه شده اند که باید اقداماتی برای بررسی ماهیت حقوقی برخورد با این گروه‌ها به عمل آورند. در برخورد دولت‌ها و گروه‌های مسلح غیر دولتی فراملی تعیین ماهیت این دسته از مخاصمات مسلحانه می‌تواند به تعیین حقوق بشردوستانه قابل اعمال در مخاصمه مسلحانه، تعهدات مربوط به محدودیت استفاده از برخی سلاح‌ها، جایگاه دفاع مشروع، بی‌طرفی و غیره منجر شود. طبقه بندی این نوع مخاصمه موضوعی بسیار مشکل می‌باشد؛ گرچه، برخی نویسندگان آن را در حوزه مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی قرار داده‌اند (صیادی و همکاران، ۱۴۰۰). روابط بین کشورها گاهی اوقات به گونه ای اجتناب ناپذیر به سوی جنگ سوق داده می‌شود. در چنین شرایطی، حقوق بین‌الملل با وضع مقرراتی موسوم به حقوق مخاصمات مسلحانه، به دنبال به حداقل رساندن خسارات وارده به قربانیان است. با این وجود نمی‌توان هر گونه درگیری مسلحانه را مشمول این حقوق دانست (خسروی، ۱۳۹۷). هرچند رویکرد کلی جامعه بشری بویژه در سال‌های پس از جنگ جهانی اول، همواره محدودسازی توسل به جنگ در روابط بین‌الملل بوده است لیکن حقیقت زنده و موجود در این عرصه، ادامه استفاده از عنصر زور در کنش‌ها و واکنش‌های روابط بین‌المللی است و همین امر سبب شده است تا نویسندگان و محققان حقوق بین‌الملل همچنان به اهمیت حقوق جنگ و لزوم تدوین و توسعه آن همت گمارند (دلخوش، ۱۳۸۷).

درگیری بین اسرائیل و فلسطین تا به امروز ادامه دارد. حتی بسیاری از مطالعات نشان می‌دهد که مناقشه اسرائیل و فلسطین نه تنها به ایدئولوژی و اعتقادات مذهبی مربوط می‌شود، بلکه به جنبه‌های حقوقی، به ویژه حقوق بین‌الملل نیز مربوط می‌شود. بنابراین آنچه برای محقق اهمیت دارد این است که مخاصمات مسلحانه چیست، مخاصمه این جنگ از چه نوعی است و حقوق حاکم بر این مخاصمات کدام اند، آنچه در غزه اتفاق افتاده را می‌توان به عنوان مخاصمه آورد یا خیر و در نهایت آیا جنگ غزه غیر قانونی است یا خیر، امکان تغییر و وجود دارد یا نه؟

۲- بیان نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱- بخش اول: مخاصمات

۲-۱-۱- مخاصمات مسلحانه (جنگ)

جنايات جنگی در دو بستر منازعات بین‌المللی و داخلی رخ می‌دهند، اما علی‌رغم تشابه در ماهیت، برخی جنايات جنگی صرفاً در منازعات بین‌المللی جرم‌انگاری شده و ارتکاب آنها در منازعات داخلی، جنايت جنگی محسوب نمی‌شود (سید زاده ثانی و همکاران، ۱۳۹۳). مخاصمات مسلحانه، مخاصماتی هستند که در آنها طرفین درگیر، به قوای مسلح متوسل می‌شوند؛ بنابراین هر مخاصمه مسلحانه‌ای دو عنصر اساسی دارد: عنصر نخست، طرفین مخاصمه هستند که بایستی ماهیت آنها معلوم و مشخص باشد و عبارتند از دولت‌ها و گروه‌های مسلح سازمان‌یافته باشند یا اینکه یکی از طرفین دولت و طرف مقابل گروه‌های مسلح مخالف دولت می‌باشند. دو وضعیت اخیر، معمولاً در قلمرو داخلی دولت اتفاق می‌افتد. دومین عنصر مخاصمات مسلحانه، توسل به قوای مسلح می‌باشد. عملیات نظامی بوسیله قوای مسلح طرفین درگیر صورت می‌گیرد که نتیجه آن لطمه زدن به دشمن است. مخاصمات مسلحانه (بکارگیری واژه مخاصمه مسلحانه بر مفهوم سنتی آن یعنی جنگ ترجیح داده می‌شود چراکه واژه مخاصم، مفهوم و ماهیت حقوقی گسترده‌تری را دارا می‌باشد بنابراین قابل فهم و منطبق با واقعیات جهان معاصر است) هم در جوامع بین‌المللی و هم در جوامع داخلی روی می‌دهند. در عرصه بین‌المللی جنگ میان دولت‌ها اتفاق می‌افتد در حالی که در جوامع داخلی، جنگ در قلمرو یک دولت بوقوع می‌پیوندد. اولی را مخاصمات مسلحانه بین‌المللی و دومی را مخاصمات مسلحانه غیربین‌المللی می‌نامند. بنابراین درگیری‌های مسلحانه‌ای که در حال حاضر روی می‌دهند تحت عناوین مخاصمات مسلحانه بین‌المللی و مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرند. حقوق بین‌الملل بشر دوستانه تقسیم‌بندی فوق را به رسمیت می‌شناسد و قواعد و مقررات آن بر چنین مخاصماتی حاکم است و طرفین مخاصمه ملزم به رعایت آنها می‌باشند (کنعانی و همکاران، ۱۳۸۵). عناصر سازنده مفهوم حقوقی جنگ، عبارتند از: عنصر تشکیلاتی و سازمانی، عنصر مادی، عنصر معنوی یا روان-شناختی و سرانجام عنصر غایی.

۲-۱-۲- مخاصمات بین‌المللی

ماده ۲ حقوق مشترک کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹، مقرر می‌دارد: «علاوه بر مقرراتی که باید در زمان صلح به موقع اجرا گذاشته شود، کنوانسیون حاضر در صورت وقوع جنگی که رسماً اعلام شده باشد و یا هر نوع مخاصمه مسلحانه‌ای که بین دو یا چند دولت معظم متعاقد بروز نماید اجرا خواهد شد ولو اینکه یکی از دول مزبور وجود چنین مخاصمه‌ای را تصدیق ننمایند. این کنوانسیون در هر مورد که تمام و یا قسمتی از خاک یکی از دول معظم متعاقد اشغال نشود نیز مجری است حتی اگر این اشغال با هیچ گونه مقاومت نظامی مواجهه نگردد.» این ماده بیانگر نکاتی است، که در ادامه بدان پرداخته می‌شود:

۲-۱-۳- تعریف، مدت و شرایط مخاصمات مسلحانه بین‌المللی

اولاً مخاصمات مسلحانه بین‌المللی مخاصماتی هستند که میان دول معظم متعاقد روی می‌دهند و این وضعیت زمانی است که یک و یا چندین دولت در مقابل دولت دیگر به نیروی مسلح متوسل می‌شوند. ثانیاً شدت و میزان و هم چنین مدت زمان چنین مخاصماتی متفاوت و متغیر است. ثالثاً عدم اعلام حالت جنگی و یا عدم شناسایی آن از سوی طرفین مخاصمه، ملاک و ضابطه‌ای برای تشخیص مخاصمات مسلحانه بین‌المللی نیست. بنابراین می‌توان گفت که هر اختلافی که بین دولت‌ها بوجود آمد و موجب درگیری و در نتیجه بکارگیری نیروی مسلح میان آنها شود یک مخاصمه مسلحانه بین‌المللی و به معنای ماده ۲، می‌باشد. در پی تغییر و تحولاتی که در عرصه روابط بین‌الملل صورت گرفت اصل «حقوق ملت‌ها برای تعیین سرنوشته خود» مورد توجه حقوق بین‌الملل موضوعه قرار گرفت. تصویب پروتکل الحاقی شماره ۲ به کنوانسیون‌های ۴ گانه ژنو در سال ۱۹۷۷ در همین راستا بوده است. این پروتکل که راجع به مخاصمات مسلحانه بین‌المللی است موجب بسط و توسعه چنین مخاصماتی شده است یعنی علاوه بر جنگ‌های منظم میان دولت‌ها، مبارزه بر علیه سلطه استعماری، اشغال خارجی و رژیم‌های نژاد پرست نیز مخاصمه مسلحانه بین‌المللی قلمداد می‌شوند.

۲-۱-۴- حقوق مخاصمات مسلحانه بین‌المللی

برخی از حقوق دانان، حملات تروریستی بزرگ نظیر حملات القاعده را فراتر از «حمله مسلحانه» مندرج در ماده ۵۱ منشور ملل متحد دانسته و استدلال دفاع مشروع محدود برای جلوگیری از حملات تروریستی بعدی را بسیار محافظه کارانه تلقی کرده‌اند و معتقدند در این حالت نوع جدیدی از مخاصمه مسلحانه و به طور کلی جنگ درگرفته است (دینستین، ۲۰۰۳). پیامد پذیرش این نظریه آن است که ایالات متحده می‌تواند با استفاده از نیروهای مسلح خود و به شکل تهاجمی (نه تدافعی و صرفاً به قصد نابودی) علیه القاعده وارد جنگ شود و چون در یک جنگ یا مخاصمه مسلحانه می‌توان همه رزمندگان طرف متخاصم را به طور قانونی مورد حمله قرار داد، لذا ترورهای هدفمند این رزمندگان یا سرکردگان آنها، در یک مخاصمه مسلحانه صورت می‌گیرد و هیچ منع قانونی وجود ندارد و تنها باید این عملیات را بر اساس قواعد حقوق بین‌المللی بشردوستانه که چارچوب قابل اعمال در این نوع موارد است، ترتیب داد. بر اساس این نظریه، استفاده اسرائیل از هیلکوپتر، تانک و واحدهای پیاده یا مأموران کماندو برای هدف قرار دادن مبارزان فلسطینی، ناقض حقوق مخاصمات مسلحانه نیست. رأی دیوان عالی اسرائیل در ۱۴ دسامبر ۲۰۰۶ نیز مؤید همین ادعاست. این رأی نه تنها بر اعمال حقوق بشردوستانه بر مخاصمه مسلحانه فیما بین اسرائیل و گروه‌های فلسطینی صحه می‌گذارد، بلکه بر این امر نیز تأکید می‌ورزد که حقوق بشردوستانه به طور خاص بر شیوه ترور هدفمند اسرائیل نیز اعمال می‌گردد. اگرچه در دیوان عالی ایالات متحده، هنوز دعوی خاص مربوط به ترور هدفمند طرح نشده است، لیکن به نظر می‌رسد که دیوان به طور کلی قبول دارد که جنگ یا ترور به مثابه یک مخاصمه مسلحانه ذاتی است که تحت حاکمیت حقوق بین‌الملل بشردوستانه قرار دارد و این امر در رأی ۲۹ ژوئن ۲۰۰۶ به نوعی مورد تأیید قرار گرفته است. به نظر می‌رسد اگر دولت‌ها قائل به وجود جنگ با تروریسم باشند و در صورتی که نظریه دفاع مشروع را به عنوان جنگ محدود بپذیرند، در آن صورت برخورد دولت با گروه تروریستی فعالی مثل القاعده در قالب و کالبد ظاهری دفاع مشروع صورت می‌پذیرد. اما روح این کالبد با قواعد حقوق بشر و حقوق بین‌الملل بشردوستانه تغذیه می‌شود؛ ضمن آنکه این قالب هیچگونه منافاتی با قواعد عام حقوق بین‌الملل نداشته و نخواهد داشت. در چنین فرضی نیز نمی‌توان مجوز استفاده از ابزار ترور هدفمند را به عنوان ابزاری در این راستا پذیرفت. ضمن اینکه همچنان ادبیات حقوق بین‌المللی در این زمینه نتوانسته است با افزودن بر غنای خود، توجیهی بر این موضوع ارائه نماید (سرتیبی و همکاران، ۱۳۹۱).

۲-۱-۵- حکم مخاصمات مسلحانه غیر بین المللی

برخی حقوق‌دانان مدعی هستند که چون حقوق بین‌الملل بشردوستانه در زمان گذشته تدوین شده است، نسبت به چالش‌های نوین معاصر و انواع مخاصمات مانند مخاصمه با گروه‌های مسلح فراملی کافی به نظر نمی‌رسد و لذا باید با واقعیت‌های نوین تطبیق داده شود (ساسولی، ۲۰۰۶). طبق نظر این گروه قواعد حقوق بین‌الملل بشردوستانه کافی نبوده و در صورتی که قواعدی جدید برای وضعیت‌های خاص اضافه نگردد، چنین وضعیتی منجر به نتایج فاجعه بار در زمینه حقوق مخاصمات خواهد شد. هر سرباز، پلیس یا بازجو که دشمن را مورد فشار قرار می‌دهد، ممکن است این قواعد را در وضعیت‌هایی که در آن درگیر می‌باشند، ناکافی دانسته و در شرایط مواجهه، آن قواعدی را که رعایت آن‌ها را آموزش دیده‌اند (مانند ممنوعیت شکنجه) را نادیده بگیرند. در حقیقت، همین اصول و قواعد حقوق بشردوستانه است که مانع می‌شود این سرباز، پلیس یا بازجو کارهای اضافی خطرناک نکنند. در واقع، مخاصمات مسلحانه فراملی باید از سطح حمایتی بالاتری برخوردار باشد؛ چرا که، حاکمیت دولت مانعی برای حمایت بیشتر از شورشیان می‌باشد (اسکاندرف، ۲۰۰۴). در مقابل برخی معتقدند اگر مقررات کنوانسیون‌های ژنو به همراه پروتکل‌های الحاقی مربوطه به درستی درک گردند کلیه جنبه‌های مخاصمات مسلحانه از جمله گروه‌های مسلح فراملی کفایت کرده و آن را تحت پوشش قرار می‌دهد (ساسولی، ۲۰۰۶).

برای بسط و توسعه مقررات مربوط به مخاصمات مسلحانه غیربین‌المللی، باید آنها را در استانداردهای حقوق بین‌الملل عرفی گنجانند. این استانداردها باید برای کلیه مخاصمات مسلحانه بین یک دولت و گروه‌های مسلح غیردولتی اعمال گردد. در این صورت هر چند وضعیت مورد نظر یک مخاصمه مسلحانه غیربین‌المللی با تعاریف کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و پروتکل‌های الحاقی نیست، اما از آنجا که قواعد حقوق بشردوستانه مربوط به مخاصمات مسلحانه غیربین‌المللی می‌تواند، در این مخاصمات اعمال شود، می‌توان این مخاصمات را «مخاصمه مسلحانه در حکم غیربین‌المللی» نامید. با این حال، نمی‌توان سایر تعهدات بین‌المللی مربوط به مخاصمات مسلحانه غیربین‌المللی را به راحتی به این مخاصمات تعمیم داد؛ مثل اینکه جرایم جنگی ارتكابی در این مخاصمات در چارچوب مخاصمه مسلحانه غیربین‌المللی تعریف شود. تعمیم قواعد ماهوی حقوق بشردوستانه مخاصمات مسلحانه غیربین‌المللی به جهت ضرورت‌های انسانی است که این ضرورت برای قواعد شکلی وجود ندارد.

۲-۱-۶- منابع حقوق بشردوستانه در مخاصمات مسلحانه غیر بین المللی

الف) عرف: باتوجه به پیشینه طولانی پدیده جنگ میان قدرت‌ها و کشورها، همان‌گونه که در مقدمه عنوان گردید منابع عرفی حقوق مخاصمات یا همان حقوق جنگ به لحاظ وسعت، دامنه و تاریخ، مقدم بر سایر منابع بوده و علاوه بر آن جنبه تکمیلی خود را تا زمان حاضر نیز حفظ نموده است به‌نحوی که در مواقع سکوت یا ابهام سایر منابع حقوق مخاصمات، قواعد و مقررات عرفی در این خصوص راهگشا خواهد بود. به این ترتیب، عرف دارای جایگاهی اساسی در حقوق مخاصمات می‌باشد. عهدنامه‌های لاهه صراحتاً مقررات مربوط به مخاصمات را به حقوق عرفی جنگ ارجاع می‌دهند.

ب) اصول کلی حقوقی: اصول کلی حقوقی در واقع فلسفه ایجاد مقررات نوشته و نانوشته حقوق مخاصمات می‌باشد. شاید این اصول و ارزش‌ها بصورت مستقل قابل استناد نباشند لیکن انعکاس همین اصول و ارزشهاست که عرف و قراردادهای حقوق جنگ را دارای حدود و ثغور می‌نماید. ازجمله این اصول، «اصل حسن نیت» که پایه و اساس روابط بین‌المللی را تشکیل داده و زیربنای حقوق جنگ نیز محسوب می‌شود، می‌باشد.

ج) قراردادهای بین‌المللی: قراردادهای از جمله منابع عمده مقررات حقوق مخاصمات هستند و بخش اعظم این مقررات بصورت حقوق قراردادی و مدون می‌باشند (دلخوش، ۱۳۸۷).

۲-۱-۷- مخاصمات غیر بین‌المللی

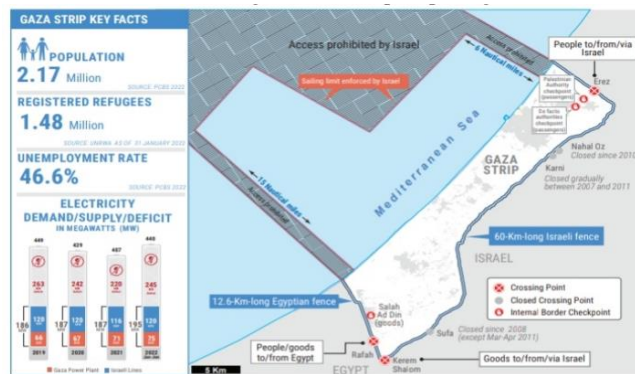
در حال حاضر، درگیری مسلحانه بین دولت به ندرت اتفاق می‌افتد و بیشتر درگیری‌ها از نوع مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی است که در قلمرو داخلی دولت‌ها روی می‌دهند. ماده ۳، و مکمل آن پروتکل الحاقی شماره ۲ به کنوانسیون‌های ژنو در سال ۱۹۷۷ در مورد مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی هستند. تعریف مخاصمه مسلحانه غیر بین‌المللی مطابق ماده ۳ مذکور بدین صورت است که چنین مخاصماتی ویژگی بین‌المللی ندارند و در قلمرو یک دولت میان نیروهای مسلح حکومتی، گروه‌های مسلح غیر بین‌المللی مطابق با ماده ۱ پروتکل الحاقی شماره ۲ همراه با تحقق شرایطی است و گروه‌های مسلح مخالف بایستی این شرایط را دارا باشند. شرایط مذکور عبارتند از برخورداری از نیروهای مسلح سازمان یافته و دارا بودن یک فرمانده مسئول و نیز کنترل بخشی از قلمرو کشور تا مجموع اینها موجب عملیات نظامی مداوم و مجتمع و نیز اجرای پروتکل حاضر گردد.

طبق ماده یک پروتکل دوم، یک مخصصه غیر بین المللی (داخلی) باید دو شرط را همزمان داشته باشد: اول: نیروی مخالف، بر بخشی از سرزمین مسلط شده باشد؛ دوم: این نیروی مخالف قادر به اجرای پروتکل باشد. همان‌گونه که بیان شد در عمل، دولت‌ها از پذیرفتن این ماده (ماده یک) خودداری می‌کنند چون پذیرفتن این ماده، اعترافی است از سوی دولت مبتنی بر پیروزی شورشیان و کنترل بخشی از قلمرو کشور توسط آنان (ICTY, 1995).

۲-۲- بخش دوم: مشخصات ژئوتیپیک غزه

۲-۲-۱- جغرافیای طبیعی

نوار غزه با ۴۱ کیلومتر خط ساحلی در گوشه جنوب شرقی دریای مدیترانه واقع شده است. سواحل نوار غزه به دلیل تمایل خط ساحلی به مستقیم بودن، به دلیل عدم پیچیدگی آن مشخص می‌شود. منطقه ماهیگیری در نوار غزه با گذشت زمان در نوسان بود. در ابتدا، منطقه ماهیگیری طبق توافقنامه اسلو در سال ۱۹۹۵ به مسافت ۲۰ مایل دریایی گسترش یافت. پس از آن، طبق توافقنامه برتینی در سال ۲۰۰۲ به ۱۲ مایل دریایی محدود شد و از سال ۲۰۰۶ تا کنون در نوسان است. دریای فلسطین نقش مهمی در امنیت غذایی ایفا می‌کند و منبع درآمد بسیاری از خانواده‌هایی است که به این حرفه ماهیگیری می‌پردازند، زیرا آخرین آمار از حضور ۳۹۵۱ ماهیگیر در نوار غزه خبر می‌دهد، به این معنی که حداقل ۱۱۰۰۰۰ نفر از آن بهره‌مند هستند. از بخش ماهیگیری در غزه و با توجه به جمعیت نوار غزه، ۱۰ درصد از جمعیت نوار غزه برای امرار معاش به بخش ماهیگیری وابسته است. از سوی دیگر، محیط زیست دریایی در معرض پمپاژ مقادیر زیادی آب فاضلاب تصفیه نشده قرار دارد. (احمد هلس^۱، ۲۰۲۱، ص ۱۶). برای جزئیات بیشتر به شکل ۱ نگاه کنید.

شکل ۱- تصویر نقشه نوار غزه

۲-۲-۲- وضعیت حقوقی نوار غزه

بر اساس قطعنامه سازمان ملل متحد که در نوامبر ۲۰۱۲ صادر شد، به کشور فلسطین درجه یک کشور غیرعضو در سازمان ملل اعطا شد. زیرا این قطعنامه حاکمیت کشور فلسطین بر سرزمین‌های اشغالی آن در سال ۱۹۶۷ و منابع طبیعی از جمله دریای نوار غزه را تایید می‌کند. (United Nations General Assembly, A/67/PV.44: 2012)

۲-۲-۳- جغرافیای سیاسی و مرزها

غزه از سال ۱۹۴۸ تا ۱۹۶۷ تحت کنترل مصر بوده و از سال ۱۹۶۷ تا ۲۰۰۵ تحت اشغال رژیم صهیونیستی قرار می‌گیرد. در سال ۲۰۰۵ با "طرح متارکه"، اسرائیل از غزه خارج و جنبش حماس عهده دار کنترل آن می‌شود. رژیم صهیونیستی از ۲۰۰۷ تاکنون غزه را تحت محاصره همه جانبه قرار داده و با حملات نظامی مستمر به غزه تجاوز نظامی کرده است:

الف) جنگ سال ۲۰۰۸ به علت تداوم محاصره همه جانبه و کمبود سوخت در غزه

ب) جنگ ۲۰۱۲، اسرائیل شروع کننده آن بود و در مقابل حماس با موشک اهدافی را در شهرهای اشغود، اشکلون و بئر شبع زد.

ت) جنگ ۲۰۱۴، در این جنگ اسرائیل آغاز کننده بود و غزه را هدف حمله قرار داد.

پ) جنگ ۲۰۲۱، مجدداً اسرائیل غزه را مورد هجوم نظامی قرار داد.

¹ Ahmad Helles

۲-۲-۴- جغرافیای انسانی

از سال ۲۰۱۴ تا کنون حدود ۱ میلیون و ۸۱۹ هزار و ۳۷۹ نفر در نوار غزه زندگی می‌کنند که یکی از متراکم‌ترین مناطق دنیا محسوب می‌شود. نرخ رشد جمعیت در غزه ۲/۹۱ درصد است. ۹۸ تا ۹۹ درصد از ساکنان نوار غزه را مسلمانان و حدود ۱ درصد از جمعیت این منطقه را اقلیت مسیحیان فلسطینی تشکیل می‌دهند. بیشتر این فلسطینیان را اعراب پناهنده‌ای تشکیل می‌دهند که در طول جنگ اعراب و اسرائیل در سال ۱۹۴۸ از اسرائیل خارج شدند. تا سال ۱۹۶۷ جمعیت نوار غزه شش برابر شد و از آن زمان این جمعیت همواره در حال رشد است. فقر، بی‌کاری و شرایط نامساعد زندگی در این منطقه به وفور به چشم می‌خورد. از دهه ۱۹۷۰ به بعد، ۲۱ شهرک یهودی‌نشین در حوالی نوار غزه احداث شد، اما این شهرک‌ها در اوت ۲۰۰۵ تخلیه شد. وضعیت بهداشتی در نوار غزه تقریباً در سطح متوسط دنیاست. امید به زندگی در غزه ۷۴/۶۴ سال است که غزه را در رتبه ۱۰۹ دنیا بالاتر از کشورهایی چون ایران، ترکیه، مالزی، برزیل و روسیه قرار می‌دهد و میزان مرگ‌ومیر نوزادان (کمتر از یک‌سال) ۲۱/۳۵ مرگ در هزار (رتبه ۱۰۵ دنیا) و نرخ مرگ‌ومیر مادران ۶۴ در ۱۰۰ هزار (رتبه ۹۴ دنیا) است (Wikipedia, 2023).

۲-۲-۵- جنایات جنگی

درگیری بین فلسطین و اسرائیل پس از رخ داد اعلامیه بالفور، حاوی تایید این ایده بود: ایجاد یک کشور جدید توسط یهودیان در فلسطین. این اعلامیه در جلسه کابینه بریتانیا در ۳۱ اکتبر ۱۹۱۷ صورت گرفت. که بیان می‌کرد که دولت بریتانیا از طرح اسرائیل حمایت می‌کند برای یهودیان در فلسطین وطن ایجاد کند، مشروط بر این که چنین شود کاری نکنید که به حقوق و جوامع فلسطینی آسیب برساند.

در ۱۵ مهر ۱۴۰۲، با تهاجم حماس به جنوب اسرائیل از نوار غزه یک درگیری مسلحانه بین اسرائیل و گروه‌های شبه‌نظامی فلسطینی به رهبری حماس شروع شد. ارتش اسرائیل پس از پاکسازی خاک فلسطین از مردم اسرائیل، با انجام یک کارزار گسترده بمباران‌های هوایی علیه اهدافی در غزه، و در پی آن با تهاجم زمینی گسترده به نوار غزه آن را تلافی کرد. بیش از ۱۴۰۰ اسرائیلی که بیشترشان غیرنظامی بودند، و تا ۲۳ نوامبر ۲۰۲۳ بیش از ۱۵۰۰۰ فلسطینی (به گفته وزارت بهداشت تحت کنترل حماس) از جمله بیش از ۶۰۰۰ کودک، در این جنگ کشته شده‌اند. اسرائیل از سپرهای انسانی استفاده کرده و پناهگاه‌ها، دیوهای اسلحه و پرتاب کننده‌های موشک را در نزدیکی مدارس، مساجد و بیمارستان‌ها قرار داده‌است. به نظامیان و غیرنظامیان فلسطینی حمله بردند و بیش از ۱۴۰۰ نفر که اغلب‌شان غیرنظامی بودند را کشتند و بیش از ۲۰۰ نفر را گروگان گرفتند. از جمله کشتار غیرنظامیان، کشتار جشنواره موسیقی رعیم بود. برای اولین بار پس از جنگ یوم کیپور در سال ۱۹۷۳، اسرائیل رسماً اعلام جنگ و پس از پاکسازی جنوب کشور از نیروهای حماس، شروع به حملات هوایی به نوار غزه کرد. عملیات اسرائیل شمشیرهای آهنین نامگذاری گردید. گردان‌های عزالدین قسام، شاخه نظامی گروه حماس عملیات نظامی خود علیه اسرائیل را طوفان الاقصی نام‌گذاری کرده‌اند. این اولین درگیری مستقیم در داخل مرزهای اسرائیل از زمان جنگ اعراب و اسرائیل در سال ۱۹۴۸ است. تهاجم فلسطین نقطه جوشی در فروپاشی روابط میان باریکه غزه و اسرائیل بود. تخاصم در پی ماه‌ها درگیری بین اسرائیلی‌ها و فلسطینی‌ها، از جمله درگیری‌هایی در جنین و مسجد الاقصی که تقریباً ۲۵۰ فلسطینی و ۳۲ اسرائیلی را به کشتن داد، آغاز گردید. حماس از این وقایع، ساخته شدن شهرک‌های اسرائیلی و خشونت شهرک نشینان اسرائیلی علیه فلسطینیان در کرانه باختری اشغالی توسط اسرائیل، و محاصره نوار غزه را به عنوان توجیهی برای تهاجم یاد کرد. در یک نشست اضطراری در کرانه باختری، اندکی پس از آغاز حملات، محمود عباس از تشکیلات خودگردان فلسطین حمایت خود را از نفوذ غزه اعلام کرد و گفت که فلسطینی‌ها حق دارند از خود در برابر اشغالگری اسرائیل دفاع کنند (Beauchamp, 2023).

۲-۲-۳- بخش سوم مخاصمه حماس و رژیم صهیونیستی

۲-۳-۱- حقوق بین‌الملل و حمایت بشر دوستانه در مخاصمات

پیشینه تاریخی جرایم جنگی و اهمیت حفظ صلح و ثبات جامعه جهانی سبب گردیده است که در عرصه حقوق بین‌الملل جرایم جنگی نقض مقررات حقوق بشردوستانه بین‌المللی به‌شمار آید. این جرایم قدمتی طولانی‌تر از سایر جرایم بین‌المللی دارد، از این رو حقوق بین‌الملل عرفی مقدم بر حقوق بین‌الملل معاهداتی اعمال ارتكابی در حین مخاصمات مسلحانه را جرم‌انگاری نموده است. اما، ورود این دسته از جرایم به عرصه حقوق بین‌الملل معاهداتی، از طریق مواد ۲۲۸ تا ۲۳۰ معاهده ۱۹۰۷ لایحه بوده است (سید زاده ثانی، ۱۳۹۳).

حمایت از انسان و حقوق انسانی او به عنوان یکی از اصول حیات نوین بین‌المللی موجب شد تا تحولی محسوس در حقوق بین‌الملل بشردوستانه به وجود آید و در هفدهمین کنفرانس بین‌المللی صلیب سرخ در استکهلم به سال ۱۹۴۸ که برای تحقق چنین هدفی برگزار شد سرانجام دولت‌ها پذیرفتند مقرراتی را هم برای مخاصمات مسلحانه داخلی وضع کنند. در حال حاضر حقوق

عهدنامه‌ای حاکم بر مخاصمات مسلحانه داخلی محدود است به ماده ۳ مشترک بین کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ و پروتکل دوم الحاقی به این کنوانسیونها مصوب ژوئن ۱۹۷۷ که مصوب کنفرانس دیپلماتیکی است که از ۱۹۷۴ تا ۱۹۷۷ در ژنو تشکیل شد. قوانین متمم از جنگ در کنوانسیون ۱۹۴۹ ژنو، که به طور کلی شامل دو چیز است، (۱) حفاظت از تمام افرادی که درگیر نیستند یا دیگر درگیر جنگ نیستند. (۲) ممنوعیت استفاده از سلاح و روش‌های جنگی که نمی‌تواند کنترل شود.

۲-۳-۲- ماهیت مخاصمه غزه و اسرائیل و حقوق حاکم بر آن

سوال نخست این است که مخاصمات مسلحانه و به عبارتی جنگ جاری بین اسرائیل و حماس جزو کدام دسته از انواع مخاصمات مسلحانه قرار می‌گیرد؟ در نگاه نخست، پاسخ این سوال ممکن است ساده و مشخص باشد؛ اما واقعیت این است که از منظر قواعد حاکم بر تفکیک مخاصمات مسلحانه میان حقوق‌دانان در این رابطه اختلاف نظر وجود دارد. پاسخ این سوال به هیچ وجه روشن نیست. بسیاری از حقوق‌دانان و پژوهشگران حوزه حقوق بین‌الملل بشردوستانه بر این باور هستند که درگیری مسلحانه جاری میان حماس و اسرائیل در واقع یک مخاصمه مسلحانه غیربین‌المللی تلقی می‌شود. به دیگر سخن، این جنگ را به‌عنوان یک جنگ داخلی شناسایی می‌کنند که نیروهای مسلح یک دولت را در مقابل یک بازیگر غیردولتی مسلح قرار می‌دهد؛ بنابراین، با پذیرش این استدلال، مسلماً ماده ۳ مشترک و دیگر قواعد عرفی حقوق بشردوستانه حقوق حاکم بر این جنگ می‌باشند.

اما برخی دیگر از حقوق‌دانان و ناظران بین‌المللی از جمله سازمان ملل متحد معتقدند چون اسرائیل سرزمین فلسطین را اشغال کرده است، بنابراین حقوق اشغال حاکم است و بدین گونه استدلال می‌کنند که اسرائیل مرزها و حریم هوایی غزه را به طور کامل کنترل می‌کند و تمام زیرساخت‌ها و انرژی مردم ساکن در نوار غزه از جمله برق، آب، اینترنت و غیره تحت کنترل کامل اسرائیل است. با پذیرش این استدلال، حقوق حاکم بر این مخاصمه مسلحانه، کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹، پروتکل الحاقی اول ۱۹۷۷ و قواعد عرفی بین‌المللی بشردوستانه خواهد بود. با این حال، با توجه به اینکه اسرائیل نیروهای خود را در سال ۲۰۰۵ از غزه بیرون کشید و از سال ۲۰۰۷، حماس، پس از اخراج تشکیلات خودگردان فلسطین، در واقع غزه را تاکنون اداره می‌کند، بنابراین، این استدلال مخالف هم می‌تواند قابل دفاع و توجیه باشد که اسرائیل دیگر حاکمیت و کنترل موثری بر غزه ندارد، از این رو، به‌عنوان قدرت اشغالگر دیگر نسبت به نوار غزه مسئولیتی نداشته و در نتیجه باید گفت که حقوق حاکم بر اشغال در این درگیری‌ها قابل اعمال نیست. استدلال مذکور شاید در نگاه نخست درست به نظر برسد، اما واقعیت این است که عدم حضور اسرائیل در نوار غزه به معنای حاکمیت تام و تمام و موثر حماس بر غزه نیست، چراکه قالب امور تصدی‌گری و حاکمیتی در غزه؛ از ارائه خدمات و مایحتاج روزمره مردم غزه گرفته تا ورود و خروج آنها از مرزهای سرزمین اشغالی تحت نظارت و کنترل مستقیم نیروهای اسرائیل قرار دارد. با این تفسیر، اگر ملاک اعمال حاکمیت و کنترل موثر در یک قلمرو را به مفهوم تام و تمام آن در حقوق بین‌الملل در نظر بگیریم، مسلماً، تسلط و حکمرانی حماس بر نوار غزه چنین وصفی را ندارد و النهایه باید قائل به این شد که قدرت اشغالگر کماکان نسبت به غزه مسئولیت داشته و در قبال نقض قواعد جنگ و حقوق بین‌الملل بشردوستانه متعهد است، از این رو، قواعد حاکم در این جنگ، کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹، پروتکل الحاقی اول ۱۹۷۷ و قواعد عرفی بشردوستانه می‌باشند (اصلائی، ۱۴۰۲).

۲-۳-۳- حقوق بین‌الملل در مخاصمه اسرائیل و غزه

ماده ۱۸ کنوانسیون شماره ۴ ژنو تصریح می‌کند، بیمارستان‌های غیرنظامی که برای مراقبت از مجروحان و بیماران، بیماران ناتوان و موارد مرتبط با زایمان تشکیل شده‌اند، در هیچ شرایطی نباید هدف حمله قرار بگیرند و باید همیشه مورد احترام و محافظت طرف‌های درگیری باشند. این در حالی است که طبق ضوابط بین‌المللی، در نبردهای مسلحانه این تکلیف برای طرفین وجود دارد که اهداف نظامی از اهداف غیرنظامی تفکیک شوند. حقوق بین‌الملل به طور کامل در این زمینه روشن است. ضمن آنکه درباره بیمارستان‌ها و مراکز درمانی حتی اگر بیمارستان برای درمان مجروحان جنگی اختصاص یافته باشد بازهم کنوانسیون‌های ژنو تصریح دارند این بیمارستان باید مصون از هرگونه عملیات نظامی باشند و نباید هیچ حمله‌ای علیه این مراکز انجام شود. براساس کنوانسیون ژنو، بیماران و مجروحان، کادر پزشکی، بیمارستان‌ها و مراکز درمانی سیار در زمان جنگ محافظت می‌شوند. آنها تحت هیچ شرایطی نمی‌توانند مورد حمله قرار گیرند و هدف قرار دادن آنها به‌عنوان جنایت جنگی تلقی می‌شود. همچنین از نظامیان یا شبه‌نظامیان مجروح که در بیمارستان‌ها و مراکز درمانی تحت درمان هستند و کارکنان پزشکی که برای دفاع از جان خود و بیمارانشان مسلح هستند، محافظت می‌شوند. در حالی که حمله به بیمارستان‌ها و مراکز درمانی طبق قوانین بین‌المللی جرم است، صهیونیست‌ها بیمارستان غزه را مورد بمباران وحشیانه قرار دادند. طبق گزارش سازمان جهانی بهداشت، اسرائیل از هفتم اکتبر (۱۵ مهر ۱۴۰۲) ۱۷۱ حمله تأیید شده به مراکز و پرسنل درمانی فلسطین انجام داده است.

۲-۳-۴- نقض حقوق بشر در جنگ اسرائیل و غزه

در طول تاریخ، چندین جنگ توسط اسرائیلی‌ها علیه فلسطینیان در نوار غزه به راه افتاده بود؛ آخرین بار در سال ۲۰۰۸، ۲۰۱۲ و ۲۰۱۴ شامل عملیات نظامی مستمر در مقیاس بزرگ با استفاده از یک زرادخانه نظامی عظیم با انواع مختلف هواپیماهای جنگی، تانک‌ها و قایق‌های توپ‌دار نخست، در ۲۷ دسامبر ۲۰۰۸، نیروهای اسرائیلی جنگی در غزه معروف به عملیات سرب را آغاز کردند. بازیگران از طریق یک حمله هوایی گسترده به ایستگاه‌های پلیس حمله کردند و در مجموع ۲۴۸ پلیس را کشت (استید، ۲۰۱۸). پس از یک هفته از حملات هوایی، اسرائیل تهاجم زمینی به نوار غزه را ادامه داد. عملیات نظامی اسرائیل تا ۱۸ ژانویه ۲۰۰۹ ادامه یافت که منجر به کشته شدن ۱۳۹۰ از افراد غیر مسلح نفر شد. فلسطینی‌ها از جمله ۳۴۴ کودک و هزاران زخمی شدند. همچنین آنها از سلاح فسفر سفید علیه غیرنظامیان استفاده کردند آشکارا نقض قوانین بین‌المللی بود (استید، ۲۰۱۸).

دوم، در ۱۴ نوامبر ۲۰۱۲، اسرائیل محمد آل را ترور کرد. جباری، فرمانده شاخه نظامی حماس، منتهی به شعله ور شدن جنگ ۲۰۱۲. نیروهای اسرائیلی در این جنگ تنها متکی بودند در حملات هوایی در نتیجه تلاش‌های مصر برای گرفتن جنگ طرفین برای توافق با آتش بس، جنگ ۲۰۱۲ تنها هشت روز طول کشید، بنابراین، آن را در مقایسه با دو جنگ دیگر، جنگ کوتاه‌تری می‌سازد. این جنگ سال ۲۰۱۲ تعداد ۱۶۷ فلسطینی را کشته و ۴۳ کودک را در بر گرفت (بی بی سی، ۲۰۱۴).

سومین جنگ اسرائیل در نوار غزه در ۷ ژوئیه ۲۰۱۴ آغاز شد. ۵۱ روز طول کشید و طولانی‌ترین و خشن‌ترین جنگ در مقایسه بود به جنگ‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۱۲. اسرائیل از خشونت بی سابقه ای استفاده کرد علیه همه چیز در غزه. تهاجم زمینی به داخل غزه توسط نیروهای اسرائیلی ۲۲۰۰ غیرنظامی فلسطینی از جمله ۵۲۱ نفر کودک را کشتند (شهاده، ۱۳۹۴).

در طول دوره‌های قبلی خصومت‌ها، از جمله در سال ۲۰۲۱، «دیده بان حقوق بشر» «نقض جدی قوانین جنگ» توسط نیروهای اسرائیلی و گروه‌های مسلح فلسطینی را مستند کرد. همچنین «نگرانی» در مورد دستور اسرائیل برای جابجایی بسیاری از جمعیت غیرنظامی غزه وجود دارد، که تنها در صورت نیاز به دلایل «امنیت غیرنظامیان» یا «ضرورت نظامی» مجاز است.

در خصوص حمله اسرائیل به نوار غزه با این بهانه که حماس به عنوان سازمانی که اغلب در امنیت اسرائیل دخالت می‌کند. از دو منظر قابل بررسی است. اولین مورد قانونی بودن استفاده از زور شناخته می‌شود. است. دوم این است که چگونه حمله در چارچوب عدالت انجام شد. این سوال مطرح می‌شود که آیا حمله اسرائیل یک حمله شخصی است یا خیر. در همین حال، تنها دو دسته از توجیهات حمله دفاعی وجود دارد، یعنی «ضرورت» و «دفاع از خود». با این حال، در این توجه به این ادعا مهم است که "ضرورت" نمی‌تواند دبه عنوان توجیهی برای نقض مقررات بین‌المللی یک دولت استفاده شود.

۲-۳-۵- غیرقانونی بودن جنگ غزه

امروزه قواعد حاکم بر مخاصمات مسلحانه بین‌المللی و غیر بین‌المللی اساساً یکسان است. مهم‌ترین شرط در همه مخاصمات این است که جنگجویان و نیروهای متخاصم باید با رعایت اصل تفکیک، همیشه بین غیرنظامیان و جنگجویان تمایز قائل شوند و حملات فقط به جنگجویان و سایر اهداف نظامی محدود گردند. با این وصف، حفاظت از جمعیت غیرنظامی در جریان و کوران جنگ و مخاصمات مسلحانه اساساً منوط به رعایت عوامل زیر می‌باشد:

- غیرنظامیان باید از مشارکت مستقیم در مخاصمات مسلحانه خودداری کنند؛
- طرفین مخاصمه که کنترل جمعیت غیرنظامی را در دست دارند، نباید با استفاده از آنها به عنوان سپر انسانی، آنها را در معرض خطر و آسیب شدید قرار دهند؛ بنابراین، هرگونه اقدام اسرائیل برای مسلح کردن شهرک نشینان و غیرنظامیان و دعوت آنان به شرکت در مخاصمه و لو با توجیه دفاع مشروع، تحت الحمايه بودن و مصونیت آنان از حمله را وفق قواعد حقوق بین‌الملل بشردوستانه، کان لم یکن می‌سازد، چرا که در صورت مسلح شدن افراد غیرنظامی شهرک نشین و مشارکت مستقیم آنها در درگیری‌های مسلحانه می‌توان آنها را به عنوان اهداف نظامی مشروع تلقی کرد.
- نیروی مهاجم باید اقدامات احتیاطی را برای جلوگیری یا به حداقل رساندن تلفات بیش از حد غیرنظامیان هنگام حمله به اهداف قانونی انجام دهند.

غیرنظامیان در غزه یقیناً نه تنها اهداف قانونی نیستند، بلکه طبق اصل تناسب (به عنوان یکی از اصول بنیادین حقوق بین‌الملل بشردوستانه)، باید مورد حمایت و حفاظت قرار بگیرند؛ با این تفسیر که حمله به هدف یا اهداف نظامی که به طور قابل پیش‌بینی می‌تواند باعث تلفات غیرنظامی شود که نسبت به مزیت پیش‌بینی شده از انهدام هدف، بیش از حد نامتناسب باشد، ممنوع است. در مورد غزه، این قاعده مستلزم آن است که قبل از شروع حمله، ارتش اسرائیل به تجزیه و تحلیل و تعیین تأثیر احتمالی بر غیرنظامیان بپردازد. اگر به نظر می‌رسد که چنین حمله ای باعث تلفات غیرنظامی نامتناسب خواهد شد، باید تعلیق و یا لغو گردد. با عنایت به تراکم شهری غزه، اجتناب از تلفات قابل توجه غیرنظامیان حتی با استفاده از سلاح‌های دقیق برای نیروهای مسلح

اسرائیل بسیار پیچیده و دشوار است و شاید به جرات بتوان اذعان کرد که تحقق این مهم، تقریباً غیرممکن خواهد بود. چنانچه حماس، از غیرنظامیان برای محافظت از اهداف نظامی استفاده کند، قابلیت و توان استدلال حقوقی حماس جهت استناد به تحقق جنایت جنگی از سوی نیروهای اسرائیل تا حدی تضعیف خواهد شد. نکته دیگر این است که تا زمانی که مرزها بسته است و غزه در محاصره کامل قرار دارد و اهداف نظامی و غیرنظامی در سراسر غزه هدف قرار می‌گیرند.

۲-۴- بخش چهارم پیشینه پژوهش

بر اساس آنچه که بیان شد پژوهش‌های زیادی حول محور مخاصمه اسرائیل و غزه انجام شده است. با این حال پژوهش حاضر به دنبال "مروری بر وصف مخاصمه از منظر حقوق بین‌الملل با نگاهی به جنگ اخیر بین حماس و اسرائیل" بوده است. بنابراین در ادامه به برخی از پژوهش‌های انجام شده در رابطه با موضوع تحقیق اشاره شده است:

۱. سرتیپی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی بیان کردند که: «ترور هدفمند» را می‌توان در طول تاریخ به اشکال مختلف مشاهده کرد. این اثر در نظر دارد تا مفهوم «ترور هدفمند از منظر حقوق بین‌الملل» را به صورت زیر تبیین نماید. نخست، تعریفی حقوقی و مطلوب از این مفهوم ارائه می‌نماید؛ دوم، مدل‌ها و چارچوب‌های حقوقی حاکم بر ترور هدفمند (مدل حقوق داخلی، مدل حقوق بشر، مدل حقوق توسل به زور و مدل حقوق بشردوستانه را بررسی می‌کند؛ سوم، به بررسی تفصیلی آن از منظر حقوق بین‌الملل بشردوستانه و اصول و قواعد حاکم بر آن (اصول تفکیک، تناسب و ...) می‌پردازد؛ و چهارم، مشروع بودن ارتکاب ترور هدفمند و شروط آن را بر اساس حقوق بین‌الملل کنونی ارائه می‌نماید.

۲. توحیدی (۱۳۹۷) در پژوهشی به این نتیجه رسید که در مخاصمات مسلحانه، جنگ و درگیری صرفاً بین نظامیان و رزمندگان مجاز است و کادر پزشکی و امدادی بعنوان اخص و اهم گروه‌های شناخته شده بعنوان غیر نظامیان و غیر رزمندگان؛ نباید هدف این گونه مناقشات باشند. زیرا بطور کلی غیر نظامیان و غیر رزمندگان از حمایت بین‌الملل و آموزه‌های اسالمی به ویژه فقه امامیه برخوردار هستند. لذا هر کس رزمنده و مقاتل نباشد) عنوان غیر رزمنده و غیر مقاتل بر او صادق باشد (از این حمایت خاص برخوردار است، خواه زن و کودکان، خواه پیران و از کار افتادگان و ... باشند و البته وفق این شاخصه و معیار امداد رسانان و پزشکان نیز به عنوان یکی از گروه‌هایی که با هدفی انسان دوستانه و کمک به مجروحان و بیماران، در مخاصمات مسلحانه و میداین جنگ حاضر هستند از حمایت برخوردارند.

۳. زبر دست (۱۴۰۱) در پژوهشی به بررسی نقص حقوق جنگ در مخاصمات مسلحانه بشر دوستانه بین اکراین و روسیه پرداخت.

۴. صیادی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی بیان کردند که: با تطبیق تعریف انواع مخاصمات با تخصم بین دولت‌ها و گروه‌های مسلح فراملی می‌توان به این نتیجه نائل شد که این مخاصمات در زمره مخاصمات مسلحانه بین‌المللی و غیربین‌المللی و بین‌المللی شده قرار نمی‌گیرد بلکه می‌تواند در «حکم مخاصمات مسلحانه غیربین‌المللی» تلقی شود.

۵. دلخوش (۱۳۸۷) نیز به بررسی تفاوت‌ها و اشتراکات حقوق بشردوستانه در مخاصمات مسلحانه بین‌المللی و غیربین‌المللی پرداخت.

۶. به موجب بررسی به عمل آمده در پژوهش سیدزاده ثانی و همکاران (۱۳۹۳) مهم‌ترین علت تمایز جنایات جنگی داخلی و بین‌المللی، تاثیرپذیری اساسنامه رم از کنوانسیون‌های چهارگانه ۱۹۴۹ ژنو و نگاه سیاسی و حاکمیتی دولت‌ها برای محدود کردن صلاحیت دیوان بوده است.

۷. محمد عسقول و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی به طور خلاصه بیان کردند که حقوق بین‌الملل بشردوستانه حمایت ویژه‌ای از کودکان در زمان جنگ در کنار حمایت‌هایی که از غیرنظامیان ارائه می‌شود، فراهم می‌کند. همچنین نتیجه می‌گیرد که در طول جنگ‌های نوار غزه، یعنی در سال‌های ۲۰۰۸، ۲۰۱۲ و ۲۰۱۴، اسرائیل اصول حقوق بشردوستانه بین‌المللی را در مورد کودکان و غیرنظامیان به طور کلی نقض کرده است.

۸. ابوحسن بلا^۱ (۲۰۲۳) در پژوهشی به بررسی نقش حقوق بشردوستانه بین‌المللی در حفاظت از محیط زیست دریایی نوار غزه با توجه به نقض‌های رژیم صهیونیستی و نیز تبیین اثربخشی قواعد حقوق بین‌الملل بشردوستانه در حفاظت از محیط زیست دریایی پرداخته است.

۹. عزیز^۲ (۲۰۲۳) در پژوهشی به این نتیجه رسید که محاصره غزه با محدود کردن دسترسی آنها به نیازهای اولیه مانند غذا، آب، بهداشت، مراقبت‌های بهداشتی کافی و برق، به شدت بر زندگی مردم غزه تأثیر گذاشته است. به دلیل

^۱ Abubasballah

^۲ Aziz

محدودیت‌های ناشی از محاصره، مردم غزه از آزادی حرکت خود محروم شده‌اند و حق تعیین سرنوشت خود را از دست داده‌اند که منجر به آسیب‌های روحی بزرگی شده است که نمی‌توانند از پس آن برآیند. سازمان ملل اقدامات واکنشی بسیاری را برای بهبود شرایط زندگی در غزه انجام داده است، اما علیرغم تلاش آنها، این اقدامات نتوانسته موضوع نقض حقوق بشر را حل کند. به این دلیل است که این اقدامات راه‌حل‌های کوتاه مدت هستند به این معنی که آنها در واقع به علت اصلی مشکل رسیدگی نمی‌کنند و از این رو بحران انسانی باقی می‌ماند.

۱۰. مطالعه مهواتی^۱ و همکاران (۲۰۲۲) نشان می‌دهد و تأیید می‌کند که حقوق بین‌الملل بشردوستانه می‌تواند به طور بهینه در تأمین حفاظت از غیرنظامیان در زمان درگیری‌های مسلحانه استفاده شود. با این حال، چندین مطالعه مرتبط دیگر نشان داد که نقض بسیاری از حقوق بشر در فلسطین توسط ارتش اسرائیل به ویژه علیه غیرنظامیان صورت گرفته است.

۳- بحث و نتیجه گیری

بر اساس پژوهش‌های انجام شده و همچنین دیدگاه‌های ارائه شده توسط متخصصین حوزه سیاست و حقوق، پس از حمله حماس به اسرائیل و بمباران نوار غزه توسط اسرائیل، بحث‌های زیادی، چه از سوی کارشناسان و چه غیرمتخصصان، در مورد «حقوق بین‌الملل بشردوستانه، حقوق حاکم بر درگیری‌های مسلحانه و اشغال نظامی، و کاربرد آن در خصومت‌های کنونی شامل اسرائیل و گروه‌های مسلح فلسطینی به راه افتاد. افزایش اتهامات، درک تعریف حقوقی اصطلاحاتی مانند جنایت جنگی و معنای آنها در حقوق مهم است. حقوق بین‌الملل بشردوستانه، یا قوانین جنگ هزاران سال است که به نوعی وجود داشته است، اما نسخه مدرن آن در کنوانسیون‌های ژنو ۱۹۴۹، در کنار سایر معاهدات و حقوق بین‌الملل عرفی بیان شده است. دولت‌ها از جمله اسرائیل و همچنین گروه‌های مسلح غیردولتی که در مناقشات درگیر هستند، از جمله حماس و جهاد اسلامی را ملزم می‌کند، حتی اگر نتوانند به طور رسمی این معاهدات را تصویب کنند. مهم است که بگوییم قواعد حقوقی غیرمتقابل هستند، به این معنی که صرف نظر از آنچه طرف مقابل انجام داده است، اعمال می‌شوند. نقض مانند هدف قرار دادن عمدی غیرنظامیان یا اعمال مجازات دسته جمعی هرگز نمی‌تواند با ادعای اینکه طرف دیگری مرتکب تخلف شده است، یا عدم تعادل قدرت یا سایر بی‌عدالتی‌ها توجیه شود. قوانین جنگ فقط در موقعیت‌های خاص اعمال می‌شود، به ویژه در طول درگیری مسلحانه یا اشغال. قاعده اساسی حقوق بین‌الملل بشردوستانه در مناقشه این است که همه طرف‌ها باید همیشه بین «رزمندگان» و «غیرنظامیان» تمایز قائل شوند. غیرنظامیان و اشیاء غیرنظامی هرگز نباید هدف حمله قرار گیرند. طرف‌های درگیر فقط می‌توانند جنگجویان و «اهداف نظامی» را هدف قرار دهند. ادعای این که غیرنظامیان هدف حمله نیستند، به سادگی کافی نیست. حقوق بین‌الملل بشردوستانه ایجاب می‌کند که «طرف‌های درگیر» باید تمام «اقدامات احتیاطی» ممکن را برای به حداقل رساندن آسیب به غیرنظامیان و اشیاء غیرنظامی انجام دهند (شیرزبان، ۱۴۰۲).

قطعه‌نامه ۲۳۳۴ شورای امنیت سازمان ملل متحد عملاً به درگیری فلسطین و اسرائیل پایان می‌دهد. این قطعه‌نامه به صراحت خواستار الحاق شهرک‌ها، جابه‌جایی شهرک‌های اسرائیلی، تخریب خانه‌ها و انتقال جمعیت‌های فلسطینی است. صلح و تنش زدایی در منطقه، اهداف اولیه قطعه‌نامه است. وضعیت آرام مورد انتظار احتمالاً بر ایمنی فردی تأثیر می‌گذارد. بنابراین، دیدگاه امنیت انسانی برای تجزیه و تحلیل قطعه‌نامه ۲۳۳۴ شورای امنیت سازمان ملل استفاده خواهد شد. این مقاله نتیجه می‌گیرد که قطعه‌نامه ۲۳۳۴ شورای امنیت سازمان ملل متحد شاخص رویکرد امنیت انسانی را برآورده می‌کند؛ زیرا اسرائیل و فلسطین را ملزم به رعایت قوانین بین‌المللی بشردوستانه می‌کند. دیوان بین‌المللی دادگستری، نقشه راه چهارجانبه، و قطعه‌نامه‌های متعدد قبلی؛ تمام معاهدات، کنوانسیون‌ها و موافقت‌نامه‌های فوق به منظور حفاظت از حقوق مالی، تغذیه‌ای، پزشکی، تحصیلی، شغلی، مدنی و سیاسی شهروندان طراحی شده‌اند. با این حال، در واقعیت، چندین مورد در این توافق وجود داشت و اسرائیل اغلب آن را نادیده می‌گرفت (پوترا^۲ و همکاران، ۲۰۲۳).

در اسناد بین‌المللی زیادی اقدامات و اشغالگری اسرائیل محکوم و بر حق تعیین سرنوشت ملت فلسطین تأکید گردیده است. ده‌ها قطعه‌نامه مجمع عمومی سازمان ملل در طی این سال‌ها به مصائب مردم فلسطین اشاره گردیده و اشغالگری اسرائیل بصراحت در آنها محکوم شده است؛ از جمله در قطعه‌نامه‌های شماره ۲۷۲۷، ۲۷۲۸، ۲۸۵۱، ۳۰۰۵، ۳۰۹۲، ۳۱۷۵، ۳۲۴۰، ۳۴۱۴، ۳۵۲۵، ۳۳/۲۰، ۳۳/۲۹، ۳۳/۲۹، ۳۳/۱۴، ۳۳/۱۴، ... که در بیشتر آنها از اشغال‌گر خواسته شده تا این اراضی را به فلسطینیان واگذار نماید و علاوه بر این از رژیم جعلی خواسته شده از نقض حقوق بشر امتناع کند.

1 Mahwati
2 Putra

علیرغم پذیرش محاصره به عنوان یکی از روش‌ها و تکنیک‌های نظامی مجاز در جریان جنگ و مخاصمات مسلحانه، صرف نظر از اینکه طرف‌های متخاصم درگیر خصومت‌های بین‌المللی یا غیر بین‌المللی باشند، این بار محاصره کامل غزه غیرقانونی است. مسدود کردن ورود غذا، آب، دارو و قطع برق؛ همانطور که به نظر می‌رسد در غزه اتفاق می‌افتد به طور مستقیم بر غیرنظامیان تأثیر گذاشته و به طور قابل پیش‌بینی و مسلم منجر به گرسنگی آنها می‌شود. قطعاً این یک روش ممنوعه جنگ تحت حقوق بین‌الملل بشردوستانه تلقی می‌گردد. صرف نظر از اقدامات حماس و میزان آسیب‌های وارده از طرف آنان به مواضع اسرائیل، مقابله به مثل به مثابه نقض اصول و قواعد حقوق بین‌الملل بشردوستانه، ممنوع بوده و به هیچ‌وجه قابل توجیه نیست.

بر اساس ماده ۱۸ کنوانسیون شماره ۴ ژنو حمله به مراکز درمانی، آموزشی و اجتماعی فرهنگی جرم است، با این وجود رژیم اسرائیل، کنوانسیون ژنو را که براساس اساسنامه قوانین و دیوان بین‌المللی شکل گرفته، زیر پا گذاشته است. این رژیم چندین بار مدارس سازمان ملل در غزه را هدف حمله خود قرار داده که بر اثر آن تاکنون بیش از ۱۲۰۰ تن کشته و ۷ هزار نفر مجروح شدند که بیشتر آنها زنان و کودکان بودند. گروگان‌گیری، قتل و شکنجه صراحتاً بر اساس کنوانسیون ژنو ممنوع است، در حالی که حملات فراوان و بی‌وقفه اسرائیل به غیرنظامیان در نقاط مختلف غزه هم می‌تواند مشمول تحقیقات جنایات جنگی شود.

جهت جلوگیری از کشتار جمعی و جنگ‌های داخلی و بین‌المللی، کنوانسیون حقوق بشر سازمان ملل قوانین زیادی را تصویب کرده است اما رژیم صهیونیستی با حمله‌های گسترده علیه فلسطینی‌ها نشان داد از مهم‌ترین ناقضان آشکار این حقوق در جهان بوده است. رویدادهای اخیر غزه و جنایتهایی که رژیم صهیونیستی در آن مرتکب می‌شود، بر این موضوع تأکید دارد که اگرچه این قوانین وجود دارد اما در اعمال آن از سوی نهادهای ناظر بین‌المللی، استانداردهای دوگانه‌ای هست و همین روش سبب شده صهیونیست‌ها از هرگونه جنایتی علیه مردم مظلوم فلسطین دریغ نکنند. دولت‌های غربی اقدامات اسرائیل در بمباران وحشتناک مناطق مسکونی، بیمارستان‌ها، مدارس، کلیساها و کشتن غیرنظامیان، اطفال و زنان و... با سلاح‌های ممنوعه و غیر متعارف مثل بمب‌های چند تنی، فسفری و... را بر مبنای حق دفاع مشروع تفسیر می‌کنند و در مقابل سازمان‌ها و علمای حقوق مستقل برای اشغالگر یک سرزمین حق دفاع مشروع قائل نیستند.

به طور کلی هدف از کنوانسیون‌های ژنو و سازمان‌های بشر دوستانه حمایت از غیرنظامیان در زمان مخاصمات است. پرواضح است که مخاصمه اسرائیل علیه غزه قرار دادن هدف به غیرنظامیان امری برای تضعیف نظامیان حماس بود و این جنایت بر هیچکس پوشیده نیست. در جنگ می‌توان مراکز غیرنظامی به مراکز نظامی تبدیل کرد اما بدون آسیب رساندن به غیرنظامیان. بنابراین این اصل حقوقی مورد توجه صهیونیست نبوده است بنابراین لازم است دادگاه کیفری بین‌المللی (ICC) جنایات این مخاصمه را بررسی کند.

منابع

۱. توحیدی، احمدرضا. (۱۳۹۸). وضعیت کادر امدادی در مخاصمات مسلحانه از دیدگاه اسلام و حقوق بشردوستانه بین‌المللی. پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، ۱(۱)، ۱-۲۲. doi: 10.22091/csiw.2011.9.2875.1320
۲. خسروی، عبدالله. (۱۳۹۷). واکاوی درگیری‌های مرزی از منظر حقوق مخاصمات مسلحانه بین‌المللی و سایر قواعد حقوق بین‌الملل حاکم بر آن. پژوهشنامه مطالعات مرزی، ۲۶ (مسلول ۲۰)، ۲۲۰-۲۵۲. SID. <https://sid.ir/paper/524631/fa>
۳. سرتیپی، حسین، بردبار، احمدرضا، موسی زاده، محمد. (۱۳۹۱). بررسی و نقد ترور هدفمند، مبارزه با تروریسم و حقوق مخاصمات مسلحانه بین‌المللی. پژوهش حقوق عمومی، ۱۴(۳۸)، ۳۹-۷۶.
۴. سیدزاده ثانی، سیدمهدی و فرهادی آلاشتی، زهرا، ۱۳۹۳، جنایات جنگی در منازعه‌های داخلی و بین‌المللی مبانی و مصادیق تمایز، <https://civilica.com/doc/704968>
۵. شیرزبان، جلال‌الدین، (۱۴۰۲) چگونه حقوق بین‌الملل بشردوستانه در اسرائیل و غزه اعمال می‌شود؟ <https://civilica.com/note/1504/>
۶. صیادی، حسن، ضیایی، سید یاسر. (۱۴۰۰). ماهیت حقوقی مخاصمات مسلحانه فراملی: «در حکم مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی». ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۴(۴)، -۱۶۵۹. doi: 10.30510/psi.2022.281220.1659
۷. فیروزی، مهدی. (۱۳۹۴). حمایت از کارکنان پزشکی در مخاصمات مسلحانه از منظر حقوق بین‌الملل بشردوستانه و فقه امامیه. فقه، ۱۹(۷۴)، ۳۸-۷۱.
۸. کنعانی، محمد طاهر، سیاه رستم، هاجر و دیگران، حقوق بین‌الملل بشر دوستانه ناظر بر حمایت از افراد در درگیری‌ها مسلحانه (مجموعه اسناد ژنو)، کمیته ملی حقوق بشر دوستانه، تابستان ۱۳۸۵.

9. Abdalfatah Mohammed Asqool, Shahrul Mizan Ismail & Rohaida Nordin. (2023). The protection of children during armed conflicts: Israeli violations of international humanitarian law in three wars in Gaza. *UUM Journal of Legal Studies*, 14(2), 535-556. <https://doi.org/10.32890/uumljs2023.14.2.5>
10. Abuhasballah, B. A. (2023). Protecting The Marine Environment of The Gaza Strip Under The Provisions of International Humanitarian Law. *International Journal of Global Community*, 6(1-March), 89-100.
11. Ahmad Helles (2021). The Environmental Reality in the Gaza Strip and the Role of Non-Governmental Organizations in Protecting It. *Palestinian NonGovernmental Organizations Network and the German Friedrich Ebert Foundation, Palestine*.
12. Aziz, S. (2023). A Case Study: Human Rights Violations in Gaza: A qualitative analysis of the UN's responsibility under the principle of R2P to combat the violations of articles 3 & 13 of the UDHR in Gaza.
13. BBC News. (2014, September 1). Gaza crisis: Toll of operations in Gaza. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-28439404>
14. Beauchamp, Zack (7 October 2023). "Why did Hamas invade Israel?". *Vox* Archived from the original on 7 October 2023. Retrieved 7 October 2023.
15. comment le terme "conflit arme" et-ildifini endroit international humanitaire? *Comite international de la croix rouge (CICR)•Prisede postion•mars.2008*.
16. Dinstein y., "War, Aggression and Self-Defense", Cambridge University Press (3th ed.) , 2003.
17. ICTY, The Prosecutor v. Dusko Tadic: Decision on the Defense motion for interlocutory appeal on jurisdiction. 2 October 1995, IT-94-1-AR72, para. 70, p. 37.
18. Mahwati, T., & Nanda, A. R. (2022). Analysis of the Palestinian and Israeli Conflict in the Perspective of International Humanitarian Law. *International Law Discourse in Southeast Asia*, 1(1), 23-42.
19. Putra, E. T. ., Persadha, P. D. ., & Suhardi, S. (2023). Transforming conflict: analyzing the impact of UN security council resolution 2334 on human security in Israel-Palestine. *Journal of Law Science*, 6(1), 91-100. <https://doi.org/10.35335/jls.v6i1.4483>
20. Sassoli M., (2006), «Transnational Armed Groups and International Humanitarian Law» , Program on Humanitarian Policy and Conflict Research, Harvard University, Occasional Paper Series, Number 6.
21. Schonendorf, (2004), «Extra-State Armed Conflicts: Is there a need for a New Legal Regime?» , *New York University Journal of International Law and Policy*, Vol. 37:1-78.
22. Shehadeh, S. (2015). The 2014 War on Gaza: Engineering trauma and mass torture to break Palestinian resilience. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*. <https://doi.org/10.1002/aps.1457>
23. Stead, R. (2018, December 27). Remembering Israel's 2008 War on Gaza. *Middle East Monitor*. <https://www.middleeastmonitor.com/20181227-remembering-israels-2008-war-on-gaza>

۱. ↑ حقوق مشترک کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹، ماده ۲.
۲. ↑ حقوق مشترک کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹، ماده ۲.
۳. ↑ حقوق مشترک کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹، ماده ۳.